

אגדת סביל סלימאן

שמואל גילר

הרהט המוכרת כ'סביל סלימאן' נמצאת בפתח רחוב רוסלן המוביל אל העיר העתיקה, מול שער העיר. בספרות ומדריכי הסיורים מסופר כי שמו של בונה הסביל, סלימאן פחה מושל צידון, מופיע על כתובות המבנה. לדברי פרופ' משה שרון שפענח את הכתובות, שם הסביל שגוי.¹ שמו של המושל סלימאן אינו מופיע כלל על הסביל. לעומת זאת מופיע על הסביל שמו של סלימאן אחר - שלמה המלך.

הסביל שבנייתו מיוחסת לסלימאן מושל נפת צידון בשנים 1805-1819, נבנה בידי הסולטאן מחמוד השני, שחותמו המעוטר (טוגרה) נמצא בראש קשת הסביל. יוזמתו מתוארת על טבלת הסביל העליונה, כמו גם שנת הבנייה 1809. מבצע העבודה היה מושל יפו מחמוד אגא א-שאמי, המוכר כאבו-נבוט, וגם שמו מוזכר בכתובת הסביל. שמו של סלימאן מושל צידון אינו מופיע כאמור על הסביל. פסוק מהקוראן המזכיר את שלמה המלך הוא מקור

¹ תודה לפרופ' משה שרון על המידע.

שיבוש השם. הסביל מוזכר בכתובים ובמסמכי ווקף אבו-נבוט כ'סביל מחמודי', לכבודו של הסולטן הבונה.

על הטבלה האמצעית בשורה התחתונה מופיע המשפט: "משלמה הוא וזה לשונו: בשם אלוהים הרחמן והרחום". מדובר בציטוט פסוק 30, מסורת הנמלים (27) שבקוראן. הסורה מתארת את חוכמתו של שלמה, ואת היותו בקיא בשפת העופות. מסופר בה כי הוא כינס את כל עופות הארץ, ורק הדוכיפת לא הגיעה למפגש. שלמה ציווה להביאה אליו, והודיע כי תשחט אם לא תציג הסבר מניח את הדעת להיעדרותה. הגיעה הדוכיפת וטענה כי חלפה במעופה מעל ארץ שבא, וראתה את מלכתה ובני עמה משתחוים לשמש ולא לאלוהים. כדי לבחון אם אמת בפי הדוכיפת, ציווה עליה שלמה להטיל את מכתבו המאדיר את שם האלוהים מעל ממלכת שבא, ולבחון מרחוק את מעשי המלכה ואת מעשי בני עמה. עשתה הדוכיפת כמצוותו, והטילה את המכתב. ראתה מלכת שבא את המכתב ונפקחו עיניה ללכת בדרך האלוהים, ולא להשתחוות עוד לשמש.

ומדוע מופיע המשפט על הסביל. הנוהג להסוות שמות דמויות בפסוקי קוראן היה נהוג ומקובל בבנייה האסלאמית, ויתכן וזו הייתה הדרך להזכיר את מושל צידון מבלי להעניק לו את היוקרה שבמיזם. משפט זה מופיע גם על הסביל הנמצא בפתח מסגד אל-גאז'אר בעכו. אולם בנוסף למטרה זו, הייתה למשפט גם מטרה מאגית, והיא הגנה על הסביל משדים ורוחות. מקורות מים מקובלים במאגיה האסלאמית כמקום מפגש לשדים הבאים להרוות בלילה את צימאונם. כדי להגן על מקור המים, היו מצמידים אליו משפטי הגנה מאגיים המקובלים במסורות האסלם. אחד מהם הוא המשפט האמור.

רמז מאגי נוסף שנועד להגן על הסביל מופיע על הטבלה הימנית העליונה. מופיעים בה שמות שבעת אנשי המערה ושם כלבם, עליהם מסופר בסורת המערה (18) שבקוראן. מקורה באגדה נוצרית ידועה אודות שבעה הישנים של אפסוס. היא מספרת על שבעה אחים נוצרים שנמלטו מרדיפות הקיסר הרומי דקיוס בשנים 249-251. הם מצאו מקלט במערה שנאטמה בידי רודפיהם ונפלה עליהם תרדמה ממנה התעוררו לאחר מאתיים שנה, בימי תיאודוסיוס השני. הקוראן אימץ את האגדה העוסקת בתחיית המתים, ושמות 'שבעת אנשי המערה' מצוינים על גבי מבנים כדי להגן עליהם מפני שריפות, מפגעים, ושדים, כפי שנעשה על 'סביל מחמודי'.